

osztályának rajztanítási tervezetéből van véve; de azt hiszem, többet építne ifjaink műveltségén is, mint a görögpótló rajznak ábrázoló mértanból és szabadkézi rajzból kombinált jelenlegi tanterve.

Debreczen.

DÓCZI IMRE.

ORSZÁGOS KÖZOKTATÁSI TANÁCS.

Jelentés a polgári iskola reformjáról.

(Előterjesztetett az állandó-bizottság 1897 január 12-iki ülésében.)

Az a vallás- és közokt. miniszteri f. é. 3501. eln. sz. alatti rendelet, a mely a címül tűzött ügyet az Orsz. Közoktatási Tanács feladatává tette, röviden e szavakban ad útastást tárgyunkban: «kivánom, hogy a polg. iskolák állapota, szervezete és tanterve minden oldalról beható tanulmány tárgyává tétessék, hogy a Tanács ennek alapján mielőbb megállapodásra jusson abban a tekintetben, mily irányt kell vennie a reformnak».

A kegyelmes rendelet e szerint semmi irányban directívát nem ad, kezünket meg nem köti, sőt teljesen a Tanácsra bizza, hogy a polg. isk. reform kérdésével kapcsolatos összes, meglehetősen bonyolult viszonyokat vizsgálódása körébe vonja, hogy majdan az e vizsgálódásokból származó eredmények alapján jelöltessenek meg azok az elvek, melyek a feladat megoldását vezérlik, s öltsenek testet az intézet belső és külső szervezetére vonatkozó javaslatok.

Ily tágkörű feladattal szemben első kötelességnek véltem, hogy rámutassak arra a reális alapra, melyen a reformálni kívánt intézmény áll. Ez az alap természetesen a népiskolai közoktatás tárgyában kelt 1868: XXXVIII. törvényezikk, melynek 67—79. §-ai alkották meg, a népoktatási intézetek keretében, a polgári iskolát.

A nevezett törvényezikk a polgári iskolák mellett szervezte az u. n. felső népiskolákat is. Ezek a felső népiskolák azonban a nagyméltóságú vallás- és közoktatási miniszter huszonötödik hivatalos jelentése szerint elsorvadtak, de rovásukra a polgári iskolák, kivált 1888 óta felendültek.

Ama huszonhét év alatt, melyre a polgári iskolák multja kiterjed (nem kívánok az 1868. év előtti e nemű történeti nyomokra visszatérni, melyeknek a köztudatba idézéséről a nmélt. miniszter a millennium alkalmából megjelent, említett huszonötödik hivatalos jelentésében,

valamint az általa iratott monográfiákban bőven gondoskodott), a polg. iskola fejlődése számokkal kimutatható.

A fejlődés fokozatait sem kívánom e helyen részletezni, de kötelességemnek tartom a legutolsó hivatalos jelentés alapján az 1895-ről szóló adatokat annak bizonyosságára ide írni, hogy a polgári iskolák nemcsak a törvényben, hanem az életben is gyökeret vertek.

Az idecsatolt rövid statisztika mondja el a polgári iskolák 1895. évi adatait:

Számuk 232, ebből 95 fiú- és 137 leányiskola.

Az intézetbe járt tanulók száma 32,626, ebből 15,010 fiú és 17,616 leány.

Tanítók száma 1603, ebből 1011 férfi, 592 nő.

Fentartásuk költsége 2.040,180 frt, melyből az állampénztár fedezett 756,147 forintot (37·06%). Egyébünnen fedeztetett 1.284,033 forint (62·94%).

Végül még csak azt a számvetést csinálom meg, hogy a fenti adatok alapján egy polgári iskolai tanuló iskoláztatása évenként 62 forint 50 krba kerül, holott, a mint dr. Kovács János «A felső nép- és polgári iskolai oktatás» című monográfiája számítja,

1890-ben egy reálistiskolai	tanuló belekerült	134 forintba,
egy gymnasiumi	«	« 106 «
egy felsőbb leányiskolai	«	« 135 «
egy felső népiskolai	«	« 97 «

Mindez adatok tanúságával a polgári iskolák realitását kívánom igazolni, a mennyiben a legolcsóbb, az államon kívül a társadalom által is erősen, a költségeknek majd kétannyijával támogatott intézet a polgári iskola, melynek még az az érdeme is megvan, hogy a nemzetiségklakta vidékeken tesz kiváló szolgálatot a magyarság ügyének.

Ezen realis alapoknak — mint a meginduló reform érdemes voltának — feltüntetése után, ha a polgári iskolák bármely egyéb viszonyának taglalására térek, rögtön bonyolódik a kérdés s nagyon óvatosnak kellennem, hogy a tárgyalás további menetén ne tévedjek s ne téveszsek.

E czélból első sorban megkülönböztetem a fiú és leány polgári iskolákat s ez utóbbiakat egyelőre kívül kívánám hagyni fejtegetéseim körén. Ennek oka pedig az, hogy a polgári leányiskolák szükségessége, úgy a közélet tapasztalata, valamint a kérdéssel foglalkozó monográfiák s hivatalos jelentések szerint, általában elismertetett, «a mit megmagyaráz az — mint a huszonötödik miniszteri jelentés mondja — hogy a felsőbb leányiskolák szervezése előtt a magasabb nőnevelés terén nem

volt a polgári leányiskolának más versenytársa, mint a felső népiskola, mely azonban szervezeténél fogva hátrányban volt.»

Azokon kívül tehát, a miket a tanterv, felügyelet, igazgatás, rendtartás, tanárképzés, szaktanfolyamok dolgában, mint a fiúiskolákéival jobbra közös javítani valókat kívánok részletezni, a polgári leányiskolákra csak abban az esetben terjeszkedném ki, ha erre külön felhívást kapnék, nevezetesen arra, hogy helyzetét meghatározzuk a felsőbb leányiskolák, továbbá az újonnan kezdeményezett leánygymnasium irányában.

Rám vár e szerint a polgári fiúiskolák ügye és pedig mindama fenmondott szempontok szerint, melyek ez iskoláknak tantervére, osztályaik számára, a közép- és népiskolákhoz való viszonyára, az általuk adott minősítésre, a felügyeletre, igazgatásra, rendtartásra, tanárképzésre, szaktanfolyamokra irányulnak.

E fiúiskoláknak mindeme viszonylatában nincs egyetlen pont, mely a lefolyt 27 év történelme alatt meg nem támadtatott volna, nincs egyetlen pont, melyen igazítani szükséges nem volna. Egészökben pedig ezek a fiúiskolák azért jutottak süppedékes talajra, mert a különféle miniszteri rendeletek, a polgári iskolákban működő tanítók helyzete, s a közönségnek ezekről az iskolákról alkotott véleménye egyenkint és összesen a zavar teljes képét tárják elénk.

A kibontakozás szálait keresve, lehetetlen mindenekelőtt arra nem utalnom, hogy a polgári iskoláknak célja kezdettől fogva olyan határozatlanul volt körülírva, mely a legkülönfélébb magyarázatokra adott alkalmat.

Maga a hivatalos huszonötödik jelentés szóról-szóra ismétli azt a körülírást, mely a polgári iskolák céljának — jobb híján — kezdettől fogva magyarázóul szolgált. Ez a körülírás így hangzik: «A társadalom azon nagy osztályának oktatási szükségletéről, melynek az elemi oktatás kevés, de a teljes középiskolai műveltség sok, hazánkban csak 1868 óta gondoskodtunk olyan mértékben, a mely a közoktatási szervezet ezen nagy hézagát betölteni alkalmas. Ez a szervezet a polgári iskola, melynek célja: «Közégeink jobbmodú középosztályát tömegesen az általános műveltség magasabb színvonalára emelni.»

Számomra is rögtön megnyílnék a tévedések nagy kapuja, ha e körülírások láttára pädagogiai fejtegetésekbe bocsátkoznám a «kevés» és a «sok», a «jobbmodú középosztályok» és «az általános műveltség» magasabb és alacsonyabb színvonala felett.

Tekintve ezuttal szigoruan gyakorlati feladatomat, mind e pontok fejtegetését a kiküldendő bizottságnak, illetőleg a Tanács további munkásságának tartva fenn, csupán ama concret tények előhozására szorítokozom, melyek az ekként megalkotott polgári iskolák helyzetét a közoktatási szervezetben megszilárdulni nem engedték.

Első ilyenmű tény magának, a polgári iskolát megalkotó 1868 : XXXVIII. t.-cikknek 76. §-a, mely a polgári iskola tantervét akként rendeli megállapítani, «hogy a polgári iskola első négy évi folyama alatt, habár kimerítőbben, ugyanazon tantárgyak taníttassanak, a melyek a középtanoda négy első osztályában taníthatnak, a latin nyelv kivételével.» A törvénynek ez az intézkedése adott okot arra, hogy nemcsak a vezető férfiak, mint Csengery Antal, hanem a közönség is «új középiskolát» láttak a polgári iskolában. A közönség aztán nem követte az alkotót finom distinctióiban, hanem vagy egyenesen középiskolának vette a polgári iskolát s benne rendkívüli tantárgyként a latin nyelvet is taníttatta, vagy pedig vonakodott a polgári iskola felállításától.

Nyomban sorakozik a most mondott, a polgári iskolára hátrányos tényhez a nevezett törvény ama második intézkedése, hogy a fiúiskolákat hat osztályosnak mondta ki s a benne előadott ismereteket ebbe a hat osztályba rendelte beosztani tanterv alakjában. A közönség felelete pedig erre a törvényes intézkedésre az lett, hogy a hol fölállították is a polgári iskolát vagy csupán négy alsó osztályát állították fel, vagy utóbb a felső két osztályt egyszerűen beszüntették. Tényleg ma a 97 polgári fiúiskolában csak 22 helyen van hat osztály, a többi, és pedig a leglátogatottabb helyeken, mint például Budapesten is, a polgári fiúiskolák négy osztályuak, minek folytán maga a hat osztályra berendezett tanterv megcsonkult.

Középiszkola-e hát, négy- vagy hatosztályos-e hát e polgári fiúiskola? ezek a lefolyt 27 év tapasztalata által jogosított oly kérdések, melyekre hiába keresünk illetékes feleletet. Tény, véleményt találunk bőven, de illetékes intézkedésnek hiányával vagyunk.

Ezekhez járult, tudniillik, hogy a polgári iskolák dolga összezavarodjék, az 1868 : XXXVIII. t.-cz. egy nagy hiánya, nevezetesen, hogy nem gondoskodott a polgári iskolai tanítók kiképezéséről. Igaz, hogy a közoktatási minisztérium 1870-ben rendeleti uton intézkedett a kérdésben az által, hogy a budapesti állami elemi iskolai tanítóképző intézet igazgató tanácsát és tanári karát megbizta a polgári iskolai tanítóképesítéssel. Ez alapon fejlődött ki Budán az ú. n. Pädagogium s osztogatja máig a polgári iskolai tanítók diplomáját. Ez a miniszteri rendelet azonban épen nem állt utjában annak, hogy egyes iskolafentartók, első sorban a főváros más, nevezetesen középiskolai képesíttségű tanárokat ne alkalmazzanak. Így történt, hogy a polgári iskolai tanítóképzés ügye máig rendezve nincs. Azok, a kik képesíttségüket az egyetem utján nyerték, egyesületbe álltak s hangosan követelték, hogy a polgári iskolára is csak középiskolai tanári oklevél képesítsen, viszont azok, a kik diplomájukat a Pädagogiumtól nyerték, egy másik egyesületet

alkottak meg azzal a programmal, hogy a polgári iskolai tanítóképzés foruma a Pædagogiumban s ne az egyetemen legyen.

E hosszan tartó s épen nem jelentéktelen ügy körül forgó vitákba természetesen belejátszott a fönnebb említett kérdés is: középiskola-e hát a polgári iskola vagy pedig népiskolai intézmény? Mind erre — mint mondtam is — maig sincs felelet, sőt e dolog érlelődése közben, mit a vallás- és közoktatási miniszterium úgy látszik szándékosan elősegített, a nagyra hivatott Pædagogium szervezete kiegészítetlenül maradt.

A 70-es évek vége felé, midőn a polgári iskolák helyzete mind türhetetlenebbé vált, végre a közoktatásügyi kormány tette határozta el magát, megindította 1879 tavaszán azt a nevezetes enquete-et, mely a felső nép- és polgári iskolák sorsa felett volt hivatva határozni. Az eredmény az 1879-ben kiadott miniszteri rendeletben nyilvánult, abban a rendeletben, mely megmondja, hogy úgy a négy osztályos, mint a hat osztályos polgári iskolák minő szakiskolákra, illetőleg életpályákra adnak minősítést. A polgári iskolák ügye egy pillanatra fellendülni látszott a nekik megadott minősítés alapján. Jött azonban az 1883 : I. t.-cikk a köztisztviselők minősítéséről, mely az előbb említett rendeletben a hat osztályos polgári iskolák elvégzéséhez kötött előnyöket legnagyobb részt a negyedik osztály elvégzéséhez kapcsolja s ezzel a törvény által megszabott hat osztályos polgári iskolák ügye végleg aláhanyatlott a négy osztályos javára.

Az enquete folyamánakép tekintendő továbbá a vallás- és közoktatási miniszter 1879. és 1881. évi rendeletének az a törekvése, hogy a polgári iskolák szaktanfolyamokkal látandók el. Trefort ismeretes közgazdasági hajlamai kerestek megvalósulást ezekben, a polgári iskolákhoz csatolt szaktanfolyamokban, melyekben a boldogult emlékű miniszter a közművelődést összekötötte a szaktanítással s azt vélte, hogy a polgári iskola mindkettőnek ügyét egyaránt szolgálhatni fogja. Azt hitte Trefort, hogy az így berendezett polgári iskolák 6-dik osztályát végzett tanuló mint kész iparossegéd léphet át az iparos műhelybe. Iyen szaktanfolyamokul az ipari élet köréből az agyagipart, a műasztalosságot és a lakatosságot, továbbá a gazdasági élet köréből a szőlőszeti, borászati és kertészeti, végül a kereskedelmi élet köréből az úgynevezett középkereskedelmi iskolákat jelölte meg, mint a melyek a polgári iskolákkal kapcsolatba volnának hozandók.

Mind három irányban történtek is kísérletek a kapcsolatos szaktanfolyamok létrehozására. Közülök azonban, az egy kereskedelmi iskolát kivéve, mind a többiek megbukottaknak tekinthetők. Itt-ott még van ugyan ilyen gazdasági és ipari kapcsolatos iskola, de a szakemberek minden irányban azt hangsúlyozzák, hogy a kapcsolat elejtendő, s hogy

a polgári iskola visszaadandó a közművelődés intézetének. Ez volt Csengery nézete is, ki határozottan kimondta, hogy «a szakoktatást nem lehet az általános képzettséget nyújtó oktatás rovására terjeszteni, de összekötni sem lehet, ha mindkét czélt föl nem akarjuk áldozni.»

Más szempont alá jöttek a kereskedelmi iskolák, melyek főként 1885-től fogva, különböző czímeiken, a polgári iskolákkal több-kevesebb kapcsolatban, rohamosan felvirágoztak s mindenütt a polgári iskola felső két osztályának helyébe léptek egy osztálylyal megszaporodva.

Tíz évi tapasztalat azonban odavezetett, hogy ezek az iskolák is megkezdték a kiválást a polgári iskolák köréből. Egy részök teljesen önállóan szervezkedett, más részök a polgári iskolákkal igazgatás dolgában ugyan még együtt maradt, de az 1895-ki szabályzat valamennyiököt felső kereskedelmi iskoláknak nyilvánította. Teljes kiválásuk a polgári iskolákból úgy látszik csakk az idő kérdése, azé az átmeneti idő, mely az ilyen kapcsolatos polgári és felső kereskedelmi iskolákban alkalmazott tanítók és tanárok panaszaitól visszhangzik.

Mind e panaszokból a fizetési, előléptetési, nyugdíjazási ügyekre vonatkozókat ezúttal figyelmen kívül hagyva, csupán azokat említem, a melyek szorosan a polgári iskolákra, mint intézetekre, tartoznak. Ezek pedig a felügyelet, az igazgatás és rendtartás dolgai.

Maig sincs az állami polgári iskoláknak törvényesen kinevezett igazgatósága, vannak csupán megbízott igazgatói, a kik nem egy helyen a polgári fiú- és leányiskolát, valamint a felső kereskedelmi iskolát is igazgatják és pedig háromféle rendtartás szerint, tudniillik a népiskolai, a felsőbb leányiskolai és a felső kereskedelmi rendtartás szerint.

Felügyeletük is legalább kétféle, tudniillik egyrészt a népiskolai tanfelügyelők és gondnokságok, másrészt az ujonnan felállított kereskedelmi iskolai felügyelet alatt állanak.

Ezek azok az adatok, melyek e rövid vázlatban is előtűntetik a polgári iskolák zavaros helyzetét, mely a nagyméltóságu miniszter úr szavai szerint immár valóban türehetlenné vált és sörgösen követeli a reformot.

A meginduló reformban természetesen számítani kell az ügy iránt legközvetetlenebbül érdeklődő szakférfiak, a polgári iskolai egyesületek véleményeire.

Mindkét polgári iskolai egyesület, melyek azonban épen napjainkban (1896 decz. 29) egyesültek, hallatta már szavát a nagymélt. miniszter ural.

A Felső nép- és polgári iskolai egyesület már 1894-ben benyújtotta ez ügyben emlékiratát s ezt egészítette ki 1895. évi emlékiratával,

melyben a megalkotandó «Polgáriskolai törvény» formájában fejezte ki nézeteit.

A másik egyesület, az úgynevezett Polg. isk. tan. orsz. egyesülete ez év elején nyújtotta be a nagyméltóságú miniszter urhoz emlékiratát.

Mindkét egyesület emlékirata megögezyek a következőkben :

Mindkettő két tagozatra osztja a reformálandó polgári iskolát, nevezetesen az alapvető négy osztályra, s az ehhez kapcsolandó felsőbb polgári iskolára.

Mindkét egyesület sürgeti a polgári iskolának a népoktatási keretből való kivételét s külön, önálló rendezését.

Mindkét egyesület sürgeti az intézeti igazgatóknak törvényen nyugvó kinevezését.

Mindkét egyesület sürgeti az iskolaszékek és gondnokságok helyébe a szakfelügyelet rendezését.

Természetesen mindkét egyesület meögezyek abban is, hogy az önkéntességi jog ezen felsőbb iskolákat végzett növendékeknek megadandó, valamint abban is, hogy a mai felsőbb népiskolák megszűntetendők, illetőleg polgári iskolákká átalakítandók.

Eltérés a két egyesület kívánságai közt az általuk úgynevezett felső polgári iskola szervezetében, s a polgári iskolák tanárainak képezésében és képesítésében van.

Ez utóbbit a Felső nép- és polg. iskolai egyesület külön polgári iskolai tanárképző intézetre és egy orsz. polg. iskolai tanárvizsgálóbizottságra: a másik egyesület pedig a tanárképzést az egyetemre, a képesítést pedig egy állandó, e célra szaktudósokból és gyakorlati tanférfiakból álló bizottságra ruházza.

Az úgynevezett felső polgári iskolát, a Felső nép- és polgári iskolai egyesület «rendszerint három osztályúnak mondja, ugyanannyi évfolyammal» s az 1894. évi emlékiratban «szakiskolá»-nak is nevezi; a másik egyesület ugyanezt a felső tagozatot szintén három osztályúnak javasolja, azzal a különbséggel mégis, hogy a mai felső kereskedelmi iskolát nem sorolja oda, de helyette elősorolja a következő életpályák cursusait: jegyzőségi, posta-távirdai és vasuti, adótisztai, a még esetleg felállítandó közigazgatási szakcursusok; gazdasági, erdészeti és bányászati akadémiák, melyekre a polgári iskola előkészítene.

Még csupán a nyáron lefolyt második egyetemes tanügyi kongresszus polgári iskolai szakosztályának eredményéről tartozom rövid felvilágosítással.

Elfogadták, hogy a polgári iskola négy és hét osztályra tagozódjék. Ez utóbbi nem szakiskola, hanem olyan gyakorlati és általános képzést adó tanfolyam, mely záró érettségi vizsgálatával A) adjon jogot az egyévi önkéntességre; B) minősítsen az 1883: I. t.-czikk értelmében

mindazon hivatali állásokra, melyekre jelenleg a gymnasiumi, reáliskolai, kereskedelmi iskolai érettség minősít; *C)* jogosítson a vasuti, posta- és távirótiiszi tanfolyamokra, továbbá *D)* a gazdasági, erdészeti, bányászati akadémiába való belépésre, a tanári pályán azokra a szakokra, melyekben a classicaí ismeretek nem szükségesek. Ebben az elfogadott pontban az a nevezetes módosulás van, hogy a törvény által hat osztályban megállapított polgári iskola hét osztályúvá bővül.

A Berzeviczy-féle indítvánnyal kapcsolatban, «hogy a középiskolának reformja az egységes középiskola alapján alakítandó meg, és e reform által kell a jelenlegi polgári iskola helyét jövőre az iskolai szervezetben kijelölni», elfogadták, «hogy a szakosztály a tétel alap gondolatát helyesli, de miután a polgári iskola reformja oly sürgős, hogy azzal sem az 1868 : XXXVIII. t.-czikk általános revisiójáig, sem pedig a középiskoláknak az egységes középiskola alapján megalkotandó reformjáig várni nem lehet, ragaszkodik a szakosztály ama határozatához, hogy addig is a polgári iskola az 1868 : XXXVIII. t.-czikk keretéből novelláris uton kivéssék és a polgári iskolákról szóló külön törvény által rendeztessék».

A tanárképzés és képesítés dolgában elfogadták, hogy «a tanárképzésre tanárképző-intézetek szervezendők. A tanárképesítés foruma a középfoku iskolákra képesítő tanárvizsgáló-bizottság». Megjegyzem, hogy ez a pont az egyetemi és pedagógiai képzés két különböző álláspontjának compromissuma.

Végül, mint új momentumot emelem ki, hogy a szakosztály elfogadta a következő pontot: «kivánatos, hogy a vallás- és közoktatásügyi miniszterium kebelében fennálló polgári iskolai szakosztályban kiváló polgári iskolai szakemberek állandóan alkalmaztassanak.»

Midőn a kérdés megoldására vonatkozó eme javaslatokat tudomásra hozom, s áttekintem azt a zavaros helyzetet, mely a polgári iskola ügyében a lefolyt 27 év alatt kifejlődött, arra a körülményre akarom felhívni a tek. állandó-bizottság figyelmét, hogy sem a változatos eseményekben, sem a javításra irányuló véleményekben nem látom a tannervnek azt a mozgató szerepét, melylyel pedig az iskolai intézmények alakításában birnia kell. Azt látom, hogy a polgári iskola időnként való módosításába befolyt az önkéntességi jog, befolyt a minősítés kérdése, befolyt a közgazdaság, a nagy közönség vélt vagy valódi szükségletének szemmeltartása, sőt ezeken kívül befolytak az állami fináncziák nehézségei, az administratio tétovázásai, a polgári iskoláknál működő tanároknak két egyesületté való különülése. Azt is látom, hogy sokat vitatkoztak s vitatkoznak maig, mint például a kongresszusi szakosztályban történt, a polgári iskola célja fölött, de ezzel a czéllal oly közel össze-

függő, sőt azt demonstráló tanterv; módszer dolgában úgy a vita, mint a történt intézkedés általában meddő volt. Két ízben is módosítottuk a polgári iskolák tantervét, de a módosítások alkalmából sem jutott a tantervnek az a constitutív szerep, mely őt az iskolai intézmény alkotásánál megilleti, sőt nélküle szilárd iskolai szervezet nem is készíthető. Így történhetett meg, hogy már az 1868 : XXXVIII. t.-cikknek fönt idézett paragraphusa nem tudott önálló létet adni a polgári iskolának a középiskola mellett; így történt meg, hogy a külön intézményként szervezett polgári iskolát a közönség — a latin nyelv tanításával vagy a nélkül — középiskola számába vette; így történtek meg a könnyű át-
lépések egyik intézetből a másikba, sőt így történt meg, hogy a polgári iskola felső két osztályának elsorvadásával e hat osztályra tervezett tanterv csonkán maradt; így történt meg, hogy e csonka tantervből származó hézagos ismeretekkel hagyta el a növendékek legnagyobb része a polgári iskolát, sőt így történt meg, hogy a középiskolák negyedik osztályát végzett növendékek is jogosítva lettek a polgári iskolák fölé szervezett kereskedelmi iskolákba való belépésre, minek azért nem lett volna szabad megtörténni, mert a gymnasium tanterve tudvalevőleg nyolcz osztályos, nyolcz évfolyamra van megcsinálva, s így a negyedik osztályában bevégezett ismeretkört elvileg nem ad.

Míndezeket t. állandó-bizottság azért emelem itt ki, mert én épen a Közoktatási Tanácsot tartom annak a forumnak, melynek feladata képviselni, sőt esetleg megvédeni a megismerés eszközeinek s őket iskolai szervezetté rendező módszereknek, egyszóval a tantervnek, különösen a középfoku oktatásban való fontos szerepét, mindama politikai és adminisztratív forumok előtt, melyek természetöknél fogva inkább az intézetek szervezetének külső berendezését tartják szemök előtt.

De még e körökből is nem egyszer hallottuk azt az intő szót, hogy a polgári iskola reformját a középiskoláéval kapcsolatban kell elintézni, mely szónak értelme nemcsak odavág, hogy a polgári iskola 4—6 osztálya ugyanazon korban élő növendékeket oktat és nevel, mint a középiskolák megfelelő osztályai, de vág oda is, hogy ismeretkörük nem lehet egymástól nagyon távol eső, még abban az esetben sem, ha külön intézményben, külön tantervvel növeltetik a polgári iskola, a gymnasium vagy a reáliskola növendéke.

Javaslatom tehát az, hogy küldjön ki a tisztelt állandó-bizottság egy, a Tanács polgári iskolai összes tagjaiból, s azonkívül néhány népoktatási és középiskolai tagból álló szűkebb bizottságot a következő kérdések megvitatására, s indokolt véleményes jelentés szerkesztésére:

1. A polgári iskola tanterve, osztályainak és évfolyamainak száma?

2. A polgári iskola viszonya a népoktatási intézetekhez és a középiskolákhoz ?

3. Az alsóbb és középfokú szakiskolák viszonya a polgári iskolához, a népoktatáshoz és a középiskolához ?

4. A minősítés ?

5. A polgári iskolai tanárképzés és képesítés ?

6. A polgári iskolai felügyelet, igazgatás, rendtartás ?

Budapest, 1896 decz. 31.

BOKOR JÓZSEF.

AZ ELEMI ISKOLAI TANFELÜGYELŐK SZAKVIZSGÁLATA FRANCZIAORSZÁGBAN.

Már néhány évre a tanfelügyelői intézmény megalkotása után indítatva érezte magát a francia tanügyi kormány, hogy oly rendszabályok után kutasson, melyek alkalmazásával az állam lehetőleg biztosítva legyen azok hivatottságáról és képzettségéről, kikre a népiskolák gondozását bízta. Ez irányban az első intézkedés 1846-ban történt, akkor szervezték első ízben a tanfelügyelői szakvizsgálatokat, melyek sikeres kiállításától tétetett függővé a kinevezés. Franciaországban tehát már ötven éves gyakorlat igazolja a tanfelügyelői vizsgálat czélszerűségét. Már azon tény is, hogy annyi alkotmány- és törvényváltozás között fenmaradt az intézmény, a mellett bizonyít, hogy szükségessége köztudatba ment át.

Az 1846. évi május 10-iki rendelet úgy szervezte a vizsgálatot, hogy írásbeli és szóbeli részből álljon.

Az írásbeli vizsgálaton egy iskolaügyről szóló jelentést készítettek a jelöltek, mihez 2 órai idő volt engedve.

A szóbeli vizsgálat tárgyai a következők voltak: 1. A tanítók köteleességei. 2. Az elemi iskolák és kisdedóvók igazgatása és vezetése. 3. A különböző nevelési elvek és tanítási módszerek. 4. A népiskolák és kisdedóvók helyiségeinek építtetése és felszerelésére vonatkozó tudnivalók. 5. A különböző népoktatási intézeteket érdeklő törvények, rendeletek és utasítások. 6. A tanfelügyelők teendői az iskolai takarékpénztárak érdekében.

Ezen szabályzat érvényben maradt 1850-ig, mely évben kiadott új rendelet azoknak engedte meg a szakvizsgálat letételét, kik képesek voltak a következő minősítést kimutatni: 1. Igazolták, hogy 25 évesek elmúltak. 2. Érettségi bizonyítványt vagy felső népiskolai tanítói oklevelet mutattak föl. 3. Igazolták azonkívül, hogy legalább két éven át tanítósokdtek, vagy akadémiai felügyelőségénél, mint tollnokok működtek, vagy valamely megyei, illetőleg tankerületi iskolatanácsnak tagjai voltak.